

ПРЕЗУМПЦІЯ ЗАКОННОСТІ СУДОВОГО РІШЕННЯ

Ляшенко Р.Д., к.ю.н., доцент
Власюк М.В., студентка

Житомирський національний агроекологічний університет

У статті визначено поняття «презумпція» та «презумпція законності судового рішення», з'ясовується природа та властивості презумпції законності судового рішення. Зроблено висновок, що презумпцію законності судового рішення можна визначити як рішення суду, що визнається справедливим та законним до тих пір, поки не буде відмінено судом вищої інстанції у порядку, встановленому законом.

Ключові слова: презумпція, презумпція законності судового рішення, законність, справедливість, обов'язковість.

Ляшенко Р.Д., Власюк М.В. ПРЕЗУМПЦИЯ ЗАКОННОСТИ СУДЕБНОГО РЕШЕНИЯ / Житомирский национальный агроекологический университет, Украина

В статье определено понятие «презумпция» и «презумпция законности судебного решения», выясняется природа и свойства презумпции законности судебного решения. Сделан вывод, что презумпцию законности судебного решения можно определить как решение суда, которое признается справедливым и законным до тех пор, пока не будет отменено судом высшей инстанции в порядке, установленном законом.

Ключевые слова: презумпция, презумпция законности судебного решения, законность, справедливость, обязательность.

Lyashenko R.D., Vlasjuk M.V. PRESUMPTION OF LEGALITY OF COURT DECISION / Zhytomyr national agroecological university, Ukraine

In the article certainly concept «presumption» and «presumption of legality of court decision», nature and properties of presumption of legality of court decision turns out.

A problem of presumption of legality of court decision is one of most difficult for scientific research, as touches whole complex of questions, related to understanding of this category, finding out of its nature, essence, value and place, in a right.

Problems of application of current legislation and questions which touch functioning of the judicial system acquire the special value in modern terms. One of important aspects of this problematic there is a question of application of presumption of legality of court decision in judicial practice. It is necessary to notice that application of presumption of legality of court decision is in judicial practice, related to the row of problems: at first, a legislation is not given by a decision **«presumption of legality of court decision»**; secondly, at legislative level absent orders in relation to the order of application of this presumption. In addition, legal science and practice require teoretiko-legal to information about this presumption.

A large practical value has research of problem of presumption of legality of court decision. It is possible without an overstatement to talk that for a court this presumption carries priority character, because creates pre-conditions for firmness of decisions and, as a result, base for authority of department judicial.

The problem of presumption of legality of court decision is mainly taken to the question about that represents a decision exactly, and that concrete authors inlay in this concept. The supporters of this presumption consider that a court as a result of judicial trial comes to establishment of objectivity and legality in a court decision. Presumption of legality of court decision characterizes, formal exteriority of decision.

In our view, presumption of legality of court decision matters very much in the field of the legal proceeding and sanctifies the final act of court the presence, requiring from all persons confession of him in quality true, and, consequently, just and legal.

A term is presumption appeared from a word «*praesumption*» and in translation from Latin means *supposition*. Supposition is conjecture, previous idea, previous intentions.

To our opinion, presumption of legality of court decision which entered into legal force is the position acknowledged at the level of law that a decret represents objective legality and is obligatory it touches for all subjects, whose rights, duties and legal interests. To refute this position possibly only in exceptional cases and by extraordinary methods, set a law.

A conclusion is done, that presumption of legality of court decision can be defined as a decret, which is acknowledged just and legal until then while will not be anniented the highest court to all right set a law.

Key words: presumption, presumption of legality of court decision, legality, justice, obligatoriness.

Проблема презумпції законності судового рішення є однією з найскладніших для наукового дослідження, оскільки торкається цілого комплексу питань, пов'язаних із розумінням даної категорії, з'ясуванням її природи, сутності, значення та місця у праві.

Особливість презумпції законності судового рішення як важливої наукової проблеми полягає у тому, що її засади були закладені близько двох з половиною тисяч років тому великими римськими юристами. Вони активно використовували презумпцію в арсеналі процесуальних правил для перерозподілу тягаря доказування. Проте спеціальному дослідженню римськими юристами проблема презумпції законності судового рішення не піддавалася. Дослідження проблеми презумпції законності судового рішення має велике практичне значення. Можна без перебільшення говорити про те, що для суду ця презумпція носить пріоритетний характер, оскільки створює передумови для стійкості рішень і, як наслідок, базу для авторитету судової влади.

Проблеми застосування діючого законодавства та питання, що стосуються функціонування судової системи, набувають у сучасних умовах особливого значення. Одним із важливих аспектів цієї проблематики є питання застосування презумпції законності судового рішення у судовій практиці. Необхідно зауважити, що застосування презумпції законності судового рішення у судовій практиці пов'язане з рядом проблем: по-перше, законодавство не дає визначення «презумпції законності судового рішення»; по-друге, на законодавчому рівні відсутні приписи щодо порядку застосування даної презумпції. Крім того, юридична наука і практика потребують теоретико-правової інформації про дану презумпцію.

Проблематика презумпції законності судового рішення розглядалася у працях представників різних галузей юридичної науки. Загальний аналіз даної презумпції міститься у працях: Т.Т. Алієва [1], В.К. Бабаєва [2], В.М. Баранова [3], В.І. Камінської [4], А.А. Кримова [5], І.А. Лібуса [6], І.І. Петрухіна [7] та ін. У працях зазначених авторів були з'ясовані історичні витоки та методологічні засади даної презумпції, обґрунтовано її місце серед інших презумпцій, натомість не передбачено визначення презумпції законності судового рішення та порядку її практичного застосування на сучасному етапі розвитку суспільства. Ці дослідження

зумовили інтерес автора до зазначеної проблематики і склали теоретичну основу даного дослідження.

Метою цієї статті є аналіз теоретико-практичних засад презумпції законності судового рішення та дослідження її правової природи.

Важливою складовою дослідження проблеми презумпції законності судового рішення є з'ясування сутності та змісту цієї категорії.

Термін презумпція утворився від слова «praesumptio» і у перекладі з латинської мови означає припущення. Припущення – це здогад, попередня думка, попередні наміри.

Упродовж багатьох століть цей термін різними науковцями вживається з деякими особливостями щодо викладення його змісту. Це пояснюється тим, що у представників різних галузей юридичних наук є своя точка зору щодо цієї проблематики, оскільки кожна галузь має свій об'єкт та предмет дослідження.

Так, у дореволюційний період розробкою різних аспектів презумпції законності судового рішення займались переважно дослідники римського, цивільного, кримінального права та вчені-процесуалісти. Серед них: Д.І. Мейєр [8], І.Г. Оршанський [9], І.Я. Фойницький [10] та інші. Саме вони були одними із перших, хто започаткував дослідження цієї презумпції.

Зокрема, Д.І. Мейєр вважав, що основною причиною закріплення презумпції законності судового рішення, є бажання усунути суперечки та прискорити розгляд справ у суді [8, 89].

На думку І.Я. Фойницького, сила судового рішення, яке набуло чинності, становить одну з корінних вимог юридичного порядку. Рішення суду має користуватися належним авторитетом. І, без сумніву, самі суди повинні подавати приклад поваги до законної сили судових рішень, тому що їх мінливість і розбіжності негативно впливають на авторитет судової гілки влади [10, 423].

З утвердженням радянської влади, розпочинається період формування нової ідеології. Єдиним науковим методологічним підґрунтям став марксизм-ленінізм; відповідно склався негативний погляд на дорадянське минуле; дуже популярною була ідея протистояння науці буржуазних країн. На цьому етапі проблемі презумпції законності судового рішення надавалася незначна роль. За політичними мотивами більшість радянських вчених або заперечували існування даної презумпції, або ж взагалі вважали за краще не торкатися цієї проблеми [11, 17].

Із 50-х років ХХ ст. розпочинається активне дослідження даної проблематики. Було закладено міцне методологічне підґрунтя дослідження презумпції законності судового рішення, вперше були порушені проблеми, що викликали інтерес науковців. Загальна ідеологічна лінія зберігалась, але коло проблем, що вивчалися вченими-юристами, значно розширювалося, зокрема, почалась активна розробка даної презумпції, дослідження її місця у радянському законодавстві [5, 56]. Свої праці дослідженню презумпції законності судового рішення присвятили: В.І. Камінська [4], М.С. Строгович [12], В.К. Бабаєв [2], І.А. Лібус [6] та ін.

Зокрема, одними з перших у радянський період почали досліджувати проблему презумпції законності судового рішення дослідники кримінально-процесуального права – М.С. Строгович [12] та В.І. Камінська [4], які визнавали за даною презумпцією виключно процесуальне значення, але звертали увагу на важливі теоретичні аспекти цієї категорії. Так, М.С. Строгович вивчав логічну природу, структуру даної презумпції та її роль у судовому процесі.

На думку В.К. Бабаєва, суть даної презумпції полягає в тому, що судові рішення, винесене у законному порядку, вважається істинним, а отже обов'язковим. У свою чергу, І.А. Лібус вважав, що презумпція істинності судового рішення, що вступило в законну силу, не залежить від розсуду окремих посадових осіб. Вони можуть погоджуватися або не погоджуватися з рішенням і навіть обґрунтовувати у встановленому законом порядку необхідність його скасування, проте воно зберігає законну силу [6, 111].

Основні методологічні підходи щодо вивчення проблеми презумпції законності судового рішення у сучасній російській правовій науці аналізують І.Л. Петрухін [7] та Ю.Г. Зуєв [13].

Зокрема, І.Л. Петрухін визначає дефініцію презумпції законності судового рішення, як передбачене законом правило, що приписує суду вважати певний факт таким, що існує, а

відтак, не потребує підтвердження доказами, якщо у кримінальній справі встановлений інший факт, з яким закон пов'язує застосування даної презумпції [7, 87].

На сучасному етапі розвитку суспільства зростає інтерес до даної презумпції серед вітчизняних науковців, що підтверджується їх вагомим внеском у дослідження цього питання. Проте, проведений аналіз наукових праць свідчить, що низка аспектів залишилась поза увагою дослідників. Зокрема, це стосується понятійного апарату, загальних ознак презумпції законності судового рішення. Особливу увагу слід приділити особливостям застосування презумпції законності судового рішення у судовій практиці України.

Презумпція законності рішення суду є однією з класичних правових презумпцій. Як незаперечна презумпція, вона була сприйнята французьким законодавством. Так, згідно зі ст.1351 Французького цивільного кодексу, законна сила судового рішення має силу законної презумпції, для спростування якої не допускається надання жодних доказів (ст.1352) [14].

Проблема презумпції законності судового рішення головним чином зводиться до питання про те, що саме відображає рішення, і що в це поняття вкладають конкретні автори. Прихильники даної презумпції вважають, що суд за результатами судового розгляду приходиться до встановлення об'єктивності та законності в судовому рішенні. Судове рішення потенційно може містити недоліки щодо аналізованих правовідносин, тому для їх усунення передбачені інститут судового нагляду і інститут перегляду справ за нововиявленими обставинами. Презумпція законності судового рішення характеризує зовнішню, формальну сторону рішення.

У кримінальному процесі в якості аргументу наявності презумпції законності вироку наводиться принцип «non bis in idem» (не можна двічі притягувати за одне і теж діяння) [15, 443]. Згідно з цим правилом, кримінальне провадження не може бути відкрито проти особи за одним і тим обвинуваченням, щодо якого є вирок суду, який вступив в законну силу. Так само підлягає закриттю відкрите кримінальне провадження, якщо стосовно особи за цим обвинуваченням винесено ухвалу або постанову про закриття.

На наш погляд, презумпція законності судового рішення має велике значення у сфері судочинства і своєю наявністю освячує підсумковий акт суду, вимагаючи від усіх осіб визнання його істинним, а, отже, справедливим і законним.

Презумпція законності судового рішення, що набрало законної сили, виводиться зі змісту ст.124 Конституції України [16]. ст.14, 159 КАСУ [18]; ст.14 ЦПКУ [18]; ст.85, 115 ГПКУ [19]. Зміст цих статей зводиться до того, що: 1) судові рішення повинні бути законними та обґрунтованими; 2) вони є обов'язковими до виконання на всій території України.

Дана презумпція є різновидом загальної презумпції законності правового акту та слугує виконанню завдань, що стоять перед державою і виконуються судовою гілкою влади. Рішення суду після набрання законної сили залишається індивідуальним актом застосування норм права.

Необхідно відзначити, що характерними властивостями презумпції законності судового рішення є обов'язковість, виконуваність, преюдиціальність зі впливом строку на оскарження [20, 78].

Держава зацікавлена у підтримці авторитету судових рішень. Презумпція законності судового рішення, яке вступило в законну силу, сильна саме тим, що є обов'язковою тією мірою, якою її проголошує закон як для населення, так і для усіх державних органів, у тому числі і для судів [21, 6-8].

На нашу думку, презумпція законності судового рішення, яке вступило в законну силу – це визнане на рівні закону положення про те, що рішення суду відображає об'єктивну законність і є обов'язковим для всіх суб'єктів, чийх прав, обов'язків та законних інтересів воно стосується. Спростувати це положення можливо лише у виняткових випадках і за допомогою екстраординарних методів, встановлених законом.

Таким чином, презумпцію законності судового рішення можна визначити як рішення суду, що визнається справедливим та законним до тих пір, поки не буде відмінено судом вищої інстанції у порядку, встановленому законом. З судовим рішенням можна погоджуватись та не погоджуватись, і навіть обґрунтовувати у встановленому законом порядку необхідність його відміни, однак необхідно суворо виконувати його приписи до тих пір, поки воно зберігає силу.

Дана презумпція спростовна, оскільки після винесення судового рішення можуть відкритись нові обставини, що свідчать про явне порушення закону. Тому анулювання законної сили судового рішення є необхідним для того, щоб виправити судову помилку, відновити порушені права і законні інтереси громадян, та встановити істину у справі.

Значення даної презумпції важко переоцінити. Презумпція законності судового рішення застосовується у виняткових випадках, коли іншим чином встановити певний факт не можливо, адже правова невизначеність може призвести до затягування механізму правового регулювання, а у деяких випадках і до зупинення судового процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиев Т.Т. Принцип презумпции истинности приговора, вступившего в законную силу / Т.Т. Алиев, В.О. Белоносов, Н.А. Громов // Российский судья. – 2003. – № 7. – С. 18-24.
2. Бабаев В.К. Презумпции в советском праве: учебное пособие / Бабаев В.К. – Горький: Изд-во ГВШ МВД СССР, 1974. – 124 с.
3. Баранов В.М. Истинность норм советского права: проблемы теории и практики / Баранов В.М.; под ред.: Байтин М.И. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1989. – 400 с.
4. Каминская В.И. Учение о правовых презумпциях в уголовном процессе / Каминская В.И.; отв. ред. Н.Н. Полянский. – М.; Л.: Изд-во АН СССР, 1948. – 132 с.
5. Крымов А.А. Правовые презумпции в уголовном процессе: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09 / А.А. Крымов – М., 1999. – 215 с.
6. Либус И. Презумпция истинности приговора и право на защиту / И. Либус // Советская юстиция. – 1987. – № 11. – С. 22-24.
7. Петрухин И.Л. Внутреннее убеждение суда и правовые презумпции / И.Л. Петрухин // Советское государство и право. – 1964. – № 3. – С. 63-71.
8. Мейер Д.И. О юридических вымыслах и предположениях, о скрытных и притворных действиях / Мейер Д.И. – Казань, 1854. – 127 с.
9. Оршанский И. О законных предположениях и их значении. (Окончание) / И. Оршанский // Журнал гражданского и уголовного права. – 1874. – Кн. 5. [Сентябрь-октябрь]. – С. 1-73.
10. Фойницкий И.Я. Курс уголовного судопроизводства / И.Я. Фойницкий; общ. ред., послесл., прим.: Смирнова А.В. – С.-Пб.: Альфа, 1996. – Т. 2. – 606 с.
11. Сычева О.Н. Презумпция истинности приговора в современном уголовном процессе: автореф. дисс. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук: спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика и судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность» / М.И. Сычева – Нижний Новгород, 2008. – 31 с.
12. Строгович М.С. Право обвиняемого на защиту и презумпция невиновности / Строгович М.С.; под ред. В.М. Савицкого. – М.: Наука, 1984. – 143 с.
13. Зуев Ю.Г. Презумпции в уголовном праве: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ю.Г. Зуев – Ярославль, 2000. – 208 с.
14. Французский гражданский кодекс / Д.Г. Лавров (науч. ред. и предисл.), А.А. Жукова (пер. с фр.), Г.А. Пашкова [пер. с фр.]. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 1099 с.
15. Roach K. Criminal law and procedure: cases and materials / K. Roach, P. Healy, G. Trotter. – Toronto: Emond Montgomery Publication Limited, 2004. – 1068 p.
16. Конституція України / Верховна Рада України. – К.: Парламентське вид-во, 2011. – 59 с.
17. Кодекс адміністративного судочинства України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 1 берез. 2010 р. (офіц. текст). – К.: Вид. Паливода А. В., 2010. – 137 с.
18. Цивільний процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 10 лип. 2009 р. – Відповідає офіційному тексту – К.: Паливода А. В., 2009. – 156 с.

19. Господарський процесуальний кодекс України: чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 16 берез. 2010 р.: офіц. текст. – К.: Вид. Паливода А. В., 2010. – 64 с.
20. Rescher N. Presumption and the practices of tentative cognition / Nicholas Rescher. – Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2006. – 181 p.
21. Сірий М.І. Забезпечення єдності судової практики – важливий напрямок розвитку правової системи України / М.І. Сірий // Вісник Центру суддівських студій. – 2006. – № 6. – С. 6-8 .